

KİTAP ÂŞIKLIĞINDAN HANEDAN SEVGİSİNE GİDEN YOLDA NADİDE BİR ESER: MEVÂHİBÜ'S-SÜLÛK

A Rare Work On The Way From Book Lover To Dynasty Love: Mevâhibü's-Sülûk

Arş. Gör. Büşra CİDİR

Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Eski Türk Edebiyatı ABD., Şanlıurfa, Türkiye, cidirbusra@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
26.10.2021

Kabul/Accepted:
03.12.2021

Sayfa/ Page:
148-163

ijof.1014829

Öz

Türk edebiyatı tarihinde önemli bir yere sahip olan Ali Emîrî Efendi (ö. 1924); kitaplara olan düşkünlüğü, kütüphaneciliği ve şairliğinin yanı sıra Osmanlı hanedanına duyduğu ilgi ve muhabbetle de tanınmaktadır. Ali Emîrî Efendi, hanedana duyduğu sevgi ve bağlılığın neticesi olarak *Vesâ'iku'l-Âsâr*, *Câm-ı Cem-Âyîn*, *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *Levâmi'ü'l-Hamidiyye*, *Cevâhirü'l-Mülûk* ve *Mevâhibü's-Sülûk* adlı eserleri kaleme almıştır.

Ali Emîrî Efendi'nin şehzâdelerin şiirlerine yazdığı nazireleri bir araya getirdiği *Mevâhibü's-Sülûk*, giriş ve iki kısımdan oluşmaktadır. Eserin giriş bölümü Ali Emîrî Efendi'nin Osmanlı hanedanı hakkındaki düşüncelerini, birinci kısmı şehzâdelerin şiirlerini, ikinci kısmı ise bu şiirlere yazılan nazireleri ihtiva etmektedir. *Mevâhibü's-Sülûk*'un bilinen tek nüshası, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde kayıtlı bulunmaktadır.

Ali Emîrî Efendi'nin, *Mevâhibü's-Sülûk*'un giriş kısmında ifade ettiğine göre *Cevâhirü'l-Mülûk* adlı eserinin beğenilmesi ve takdir görmesi *Mevâhibü's-Sülûk*'un kaleme alınmasına zemin hazırlamıştır. Eser, Ali Emîrî Efendi'nin hanedana duyduğu hayranlığı ve şiir yazmadaki kabiliyetini göstermesi bakımından önemlidir. Bu makalede Ali Emîrî Efendi'nin daha önce çalışılmamış olan *Mevâhibü's-Sülûk* adlı eseri genel hatlarıyla tanıtılacak ve eserin muhtevası hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ali Emîrî Efendi, Mevâhibü's-Sülûk, Nazire.

Abstract

Ali Emîrî Efendi (d. 1924), who has an important place in the history of Turkish literature; He is known for his fondness for books, his librarianship and poetry, as well as his interest and love for the Ottoman dynasty. As a result of his love and devotion to the dynasty, Ali Emîrî Efendi wrote his works called *Vesâ'iku'l-Âsâr*, *Câm-ı Cem-Âyîn*, *Ottoman History and Literature Journal*, *Levâmi'ü'l-Hamidiyye*, *Cevâhirü'l-Mülûk* and *Mevâhibü's-Sülûk* has written.

Mevâhibü's-Sülûk, in which Ali Emîrî Efendi brought together the nazires written on the poems of the princes, consists of an introduction and two parts. The introductory part of the work includes Ali Emîrî Efendi's thoughts on the Ottoman dynasty, the first part contains the poems of the princes, and the second part contains the nazires written on these poems. The only known copy of *Mevâhibü's-Sülûk* is registered in the Rare Works Library of Istanbul University.

According to Ali Emîrî Efendi's statement in the introduction to *Mevâhibü's-Sülûk*, the appreciation of his work *Cevâhirü'l-Mülûk* paved the way for the writing of *Mevâhibü's-Sülûk*. The work is important in that it shows Ali Emîrî Efendi's admiration for the dynasty and his ability to write poetry. In this article, Ali Emîrî Efendi's work called *Mevâhibü's-Sülûk*, which has not been studied before, will be introduced in general terms and brief information will be given about the content of the work.

Keywords: Ali Emîrî Efendi, Mevâhibü's-Sülûk, Nazire.

Atf/Citation: CİDİR, B. (2021). Kitap Âşıklığından Hanedan Sevgisine Giden Yolda Nadide Bir Eser: Mevâhibü's-Sülûk, International Journal of Filologia ISSN: 2667-7318 Yıl: 4, Sayı: 6, Sayfa: 148-163.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Arş. Gör. Büşra CİDİR

Çatışma Beyanı/Conflict Statement: Makalenin yazar/yazarları bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.

Giriş

Kültür ve edebiyat dünyamıza büyük katkı sağlayan Ali Emîrî Efendi (ö. 1924); kütüphaneci, devlet adamı, son zamanlarda yaygın olarak tanımlandığı gibi bibliyofil (kitapsever) ve bibliyoman (kitap düşkünü) bir şahsiyettir. Emîrî Efendi; mal varlığını, zamanını, hatta ömrünü kitaplara adanmış olması ve nevi şahsına münhasır kişiliği ile edebiyat tarihimizde dikkat çeken isimlerden biri olmuştur (Eren 2014: 179).

Kitaplara hastalık derecesinde bağlı olan ve kitap toplamayı bir tutku hâline getiren Ali Emîrî Efendi'nin gözünden bile sakındığı, binbir meşakkatle bir araya getirdiği toplam 16.000 eseri, kurucusu olduğu Millet Kütüphanesine vakfetmesi ve kütüphanenin kurulması için büyük çaba sarf etmesi onun Türk milletine, edebiyatına ve tarihine duyduğu sevgiyi ve bağlılığı göstermesi bakımından önemlidir.

Emîrî Efendi'nin kitap merakı, *Dîvânü Lügâti't-Türk* gibi bir şaheserin ve birbirinden değerli birçok kitabın Türk edebiyatına kazandırılmasına vesile olmuştur. Emîrî Efendi memuriyetini kitap alma imkanına sahip olmak ve aradığı kitabın bulunduğu coğrafyaya tayin istemek gibi amaçlarla kullanmıştır (Gençboyacı 2012: 210). Küçük yaşta babasından, doğduğu şehir olan Diyarbakır'da beş yüz-altı yüz sene evvel yaklaşık bir milyon kitap kapasiteli bir kütüphanenin olduğunu duymuş, böyle bir kütüphane kurmaya muktedir olamayacağını bile bile kitap toplamaya başlamıştır. O günden sonra 8.800'ü el yazması, 7.200'ü matbu olmak üzere toplam 16.000 nadide eser biriktirmiş ve bu eserleri Millet Kütüphanesine, Türk milletine armağan etmiştir (Eren, 2014: 179-180).

Ali Emîrî Efendi, kütüphaneciliğinin ve kitapseverliğinin yanı sıra şiir ve edebiyata da ilgi göstermiş, manzum ve mensur eserler kaleme almıştır. Bu eserler arasında hususen Osmanlı hanedanına dair kaleme alınanlar, Emîrî Efendi'nin hanedana duyduğu muhabbeti ve hanedanın şairlik yönünü ön plana çıkarma çabasını ifade etmesi bakımından ilgi çekmektedir. Ali Emîrî Efendi bu bağlamda *Vesâ'iku'l-Âsâr*, *Câm-ı Cem-Âyîn*, *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, *Levâmi'ü'l-Hamîdiyye*, *Cevâhirü'l-Mülûk* ve çeviriyaşıya aktarıp yayına hazırladığımız *Mevâhibü's-Sülûk* adlı eserleri kaleme almıştır.

1. Ali Emîrî Efendi'nin Hayatı

Hız. Peygamber'in soyundan gelen Ali Emîrî Efendi, Diyarbakır'da Emîrîzâdeler adıyla meşhur bir ailenin mensubu olarak 1274/1858¹ yılında dünyaya gelmiştir. Babası Mehmed Şerîf Efendi, Diyarbakır'ın ünlü şairi Mehmed Emîrî Çelebi'nin torunlarından biridir (Çelik, 1998: 5).

İlme değer veren bir aileden gelen Emîrî Efendi, ilk eğitimine Sülûkiye Mescid-i Şerifi Mektebi'nde başlamıştır. Emîrî Efendi'nin ilk hocası Fethullah Feyzî Efendi, ikinci hocası ise amcası Şaban Kâmî Efendi olmuştur. Henüz sekiz-on yaşlarında iken eski yazılara ve kitâbelere merak saran Emîrî Efendi, önce Âşık Ömer (ö. 1707?)'in daha sonra Sünbülzâde Vehbî (ö. 1809)'nin şiirlerini okumuştur. Beş yüz şairin takriben dört bin beyitini içeren *Nevâdirü'l-Âsâr*'ı ezberlemiş, 1285/1868 yılında Siirt sancağına bağlı Şirvan kaymakamlığında bulunan dayısının yanına giderek Nevinli Mehmed Efendi'nin gözetiminde *Gülistân*, *Kaside-i Bürde* ve *Kaside-i Emâlî* gibi eserleri okumuştur. Bundan bir yıl kadar sonra Diyarbakır'a dönerek tahsil hayatına amcası Şaban Kâmî Efendi'nin yardımıyla devam etmiş, bu süreç içerisinde hat sanatında da söz sahibi olmuştur (Kadioğlu, e-kitap: 4-5).

Ali Emîrî Efendi kitaba, araştırmaya ve okumaya o kadar ilgi duymuştur ki bu ilgi bir müddet sonra rahatsızlanmasına ve doktorların hava değişimini tavsiye etmesi üzerine Mardin'e, dayılarının yanına gitmesine sebep olmuştur. Mardin'de bir müddet istirahat eden Emîrî Efendi sağlığına kavuşur kavuşmaz kitap okumaya, toplamaya ve ilim öğrenmeye devam eder. Üç yıl boyunca Kâsîmiye Medresesi müderrisi Diyarbakırlı Ahmed Hilmî Efendi'den ders görür, *Şehnâme*'yi okur, Arapça şiir yazabilecek kadar Arapça bilgisi edinir (Kadioğlu, e-kitap: 5). Resmî olarak hiçbir devlet kurumunda

¹Neredeyse bütün kaynaklar Ali Emîrî Efendi'nin doğum tarihini 1857 olarak belirtmişse de Sadık Yazar ve Mustafa Uğurlu Arslan tarafından yayımlanmış olan *Ali Emîrî Divânı*'nda, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi* adlı eserden yola çıkılarak, Emîrî Efendi'nin doğum tarihinin 1858 olduğu tespit edilmiştir.

eğitim görmediğini ifade eden Emîrî Efendi'nin hemen bütün tahsilini büyük amcası Şaban Kâmî Efendi tarafından elde ettiğini söylemek mümkündür (Arslan ve Yazar, e-kitap: 30).

Memuriyet hayatına 21 yaşında Diyarbakır'da başlayan Emîrî Efendi, birçok yerde âşâr müdürlüğü, başkâtiplik ve muhasebecilik yapmış; Erzurum'a defterdar, Yanya ve İşkodra'ya maliye müfettişi olarak atanmıştır. Ömrünün sonuna kadar çeşitli memuriyetlerde bulunan Emîrî Efendi, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra emekli olarak İstanbul'a yerleşmiş, hayatı boyunca biriktirdiği toplam 16.000 eseri vakfettiği Millet Kütüphanesinin ilk müdürlüğünü ömrünün sonuna kadar yapmıştır. Ali Emîrî Efendi, 23 ocak 1924'te vefat etmiş, vasiyeti olduğu üzere Fatih Camii avlusuna defnedilmiştir (Karateke, 1995: 14-15).

2. Eserleri

Hayatını kitaplarıyla bütünleştirmiş olan Ali Emîrî Efendi, gerek ailesinden gelen bir şairlik ve yazarlık dürtüsü gerekse kendi tabiatında bulunan yetenek ile birçok eser vermiştir. Bu eserlerden bir kısmı neşredilmiş, bir kısmı yazma hâlinde bırakılmış, bir kısmı ise proje olarak tasarlanmış eserlerden oluşmaktadır.

Emîrî Efendi'nin eserleri şunlardır: *Cevâhirü'l-Mülûk*, *Levâmî'ü'l-Hamîdiyye*, *Mir'âtü'l-Fevâ'id fi Terâcimi Meşâhîr-i Âmid*, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, *Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid*, *İşkodra Vilâyeti Osmanlı Şâirleri*, *İlmiyye Sâlnâmesindeki Tercüme-i Hâller*, *Durûb-ı Emsâl*, *Vesâ'iku'l-Âsâr*, *Tenkîdât-ı Edebiyye*, *Vicdânnâmeler*, *Ezhâr-ı Hakikat*, *Yemen Hâtırâtı*, *Osmanlı Vilâyât-ı Şarkıyyesi*, *Enmûzec Tercümesi*, *Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmû'ası*, *Târih ve Edebiyât Mecmû'ası*, *Âsafnâme*, *Câm-ı Cem-Âyîn*, *Mardin Mülûk-i Artukiyye Târîhi: Kitâbeleri ve Sâir Vesâ'ik-i Mühimme*, *Acâ'ibü'l-Letâ'if*, *Bardahî'nin Câmî'ü'l-Fürs Diye Bilinen Eserinin Beşinci Bölümü*, *Edirne'de Selîmiyye Câmii*, *Kitâbü'l-'İzzi ve'l-Menâfi' li'l-Mücâhidîn bi-Âlâti'l-Hurûbi ve'l-Medâfi'* (Arslan ve Yazar, e-kitap: 83-120).

Ali Emîrî Efendi'nin hazırlamayı planladığı ya da hazırladığı hâlde gün yüzüne çıkmamış olan projelerini iki kısma ayırmak mümkündür:

1. Neşir projeleri: *Fâtih Dîvânı'nı Neşretme Projesi*, *Âsâr-ı İslâmiyye ve Milliyye Tetkik Encümenindeki Neşir Projeleri*, *Âdile Sultân Külliyyâtını Neşretme Projesi*.

2. Kitap projeleri: *Diyârbekir Vilâyetine Dair Bir Eser*, *Âbâ'ü'l-Akvâm*, *Yemen'deki Türk Müellif ve Şâirleri*, *Teselya Osmanlı Şâirleri*, *Yanya Vilâyeti Osmanlı Şâirleri*, *Mevâhibü's-Sülûk* (Eser, tarafımızca yayına hazırlanmış olup baskı aşamasındadır.), *Tuhfetü'l-Beliyye* (Arslan ve Yazar, e-kitap: 121-129).

3. Mevâhibü's-Sülûk

Osmanlı devletine ve Osmanlı hanedanına hayranlığıyla tanınan Emîrî Efendi'nin hanedan sevgisi ilk gençlik çağlarında kendini belli eder. Henüz 17 yaşındayken Sultan Abdülaziz Han (ö. 1876)'a kaside yazması, II. Abdülhamid (ö. 1918)'i övmek ve tebrik etmek amacıyla bir araya getirdiği şiiirlerden oluşan *Levâmî'ü'l-Hamîdiyye* ve Osmanlı padişahlarının şiiirleri ve bu şiiirlere yazdığı nazireleri içeren *Cevâhirü'l-Mülûk* adlı eserleri kaleme alması bu hayranlığın en somut örnekleridir (Akçay, 2014: 12).

Mevâhibü's-Sülûk, kaynaklarda adı bilinmekle birlikte mevcut olmayan veya proje hâlinde kaldığı düşünülen bir eser olarak belirtilmektedir. Bugün elimizde bulunan matbu eser, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde NEKTY04282 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. *Mevâhibü's-Sülûk*'un aynı kütüphanede NECTY04282 numarası ile de kayıtlı bulunduğu ancak kütüphaneden edinilen bilgiye göre her iki demirbaş numarasının da aynı nüshaya ait olduğu tespit edilmiştir.

Rik'a hattıyla basılan *Mevâhibü's-Sülûk*, toplam 157 sayfadan oluşmaktadır. Eserin fiziksel ölçüsü 225x160 mm'dir. Matbu nüsha; aharlı ve su yolu filigranlı kağıda basılmış, kırmızı meşin bir cilt içerisinde yerleştirilmiştir. Eser; ıstampa yaldızlı, köşebentli ve zencireklidir.

Mevâhibü's-Sülûk'un nerede ve hangi matbaada basıldığı bilinmemektedir. Eserin sonunda bulunan “*Elhamdüli llâhi ‘ale’t-tamâm ve ‘alâ ni‘amihi’l-‘izâm fi evâ‘ili Şa‘bâni’l-mu‘azzam 1310*” ibaresinden hareketle tamamlandığı tarihin 1310/1893 olduğu anlaşılmaktadır.

Ali Emîrî Efendi'nin Kırşehir'de muhasebecilik yaptığı dönemde yazdığı 1310/1893 tarihli bir belge, *Mevâhibü's-Sülûk* hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir. Emîrî Efendi, bahsedilen belgede şu ifadeleri kullanır:

“Böyle füyûzât-ı lâhûtiyye ve meziyyât-ı fitriyyenin en letâfetli ve en kudretli hasâ'is-i kudsiyyesiyle müzeyyen olan zât-ı ‘irfân-simât-ı şehinşâhîleri misilli bir pâdişâh-ı bî-nazîr-i ‘azîmü’l-kemâlâtın ed‘iye-i mefrûza-ı şâhânelerinden bir ân bile geri durmadığıma delîl olmak üzere şehzâdegân-ı sâlîfe-i firdevs-âşiyân-ı ‘Osmâniyye hazerâtının âsâr ve eş‘âr-ı nâdire-i hikmet-nisâr-ı belîğânelerini cem‘ ü tertîb ve min-gayrı had tahmîs ü terkîb ile “**Mevâhibü's-Sülûk**” tesmiye ederek eltâf-ı mâ-lâ nihâye-i mülhemiyet-penâhîlerine ilticâ‘en takdîmine mütecâsir oldum (Mermutlu, 2016: 231).”

Aynı belgede *Mevâhibü's-Sülûk*'un muhtevası hakkında da kısaca bilgi verilir. Emîrî Efendi, eserinin Şehzâde Cem (ö. 1495)'in münacatına yaptığı tahmisle başladığını, Şehzâde Korkut (ö.1513) ve Şehzâde Bâyezîd (ö. 1562) tanzirleriyle devam ettiğini şu cümlelerle dile getirir:

“Şeh-zâde Cem ibn-i Ebu'l-Feth Sultân Mehmed Han-ı Gâzî hazretlerinin Beytu'llâh-ı mu'azzamaya karşı bir mevki'-i ta'zîm ü ihtirâmıda bi'l-bedâhe inşâd eylediği münâcât-ı du'âiyye teyemmünen ve teberrüken zât-ı melekûtî-ilhâmât-ı hazret-i şehryârîlerinin de'âvât-ı mefrûzasını tazmînen tahmîs edilip ser-levha-i tahmîsât ittihâz olunduğu gibi ondan sonra Şeh-zâde Korkûd ve Şeh-zâde Bâyezîd hazerâtının âsâr-ı ‘âlîleri kezâlik evsâf-ı ‘ulviyyet-ittisâf-ı hüsvâneleriyle tenvîr ve daha sonra da mevâkı'-ı müte'addidede yine bi'l-münâsebe gıdâ-yı rûh-ı çâkerânem olan mehâmid-i a'zamü'l-fevâ'id-i cenâb-ı hilâfet-penâhî ve ed‘iye-i me'sûre-i hazret-i zillu'llâhîleri îrâd ve tekrâr olunmuştur (Mermutlu, 2016: 231).”

Söz konusu belgenin yazım tarihi ile *Mevâhibü's-Sülûk*'un tamamlandığı tarihin aynı yıla tesadüf etmesi ve belgede ifade edilen muhtevanın yayına hazırladığımız eserle aynı olmasından hareketle Ali Emîrî Efendi'nin bu belgeyi *Mevâhibü's-Sülûk*'u tamamladıktan sonra, takdim amacıyla kaleme aldığını söyleyebiliriz.

Mevâhibü's-Sülûk'tan bahseden önemli kaynaklardan biri de Ali Emîrî Efendi'nin *Levâmi'ü'l-Hamîdiyye* adlı eseridir. Emîrî Efendi bu eserin arka kapak sayfasında *Mevâhibü's-Sülûk*'un Osman Gazi (ö. 1324)'nin oğlu Alaeddin Paşa (ö. 1333?)'dan başlayarak 13 şehzâdenin şiirleri ve bu şiirlere yazdığı nazireleri ihtiva ettiğini ve yaklaşık 1000 sayfadan müteşekkil olduğunu belirtmiştir (Arslan ve Yazar, e-kitap: 123).

Ancak yayına hazırladığımız eser, Şehzâde Süleymân Çelebi (ö. 1410)'den başlayarak Şehzâde Mehmed (ö. 1756)'e kadar toplam 9 şehzâdenin şiirlerini içermekte ve bu şehzâdelerin şiirlerine yazılan nazirelerden oluşmaktadır. Bu durum Emîrî Efendi'nin, eseri daha hacimli olarak planlamasına rağmen kısaltılmış bir şekilde kaleme aldığını göstermektedir.

4. Mevâhibü's-Sülûk'un Muhtevası

Ali Emîrî Efendi'nin hanedana duyduğu ilgi ve muhabbetin numunelerinden olan *Mevâhibü's-Sülûk*, 6 sayfalık fihrist bölümünden sonra 58 sayfadan oluşan bir giriş bölümü ve iki kısımdan oluşmaktadır.

4.1. Giriş bölümü

Eserin giriş bölümü; Ali Emîrî Efendi'nin II. Abdülhamid övgüsünü, Osmanlı hanedanının yönetiminde olduğu gibi şiir yazmada da dört büyük halifeye tabi olduğunu, hanedan şairlerinin Türkçe şiir yazmanın yanı sıra Arapça ve Farsça dillerinde de şiir yazabildiklerini ve bu dillerle kaleme aldıkları örnek manzumeleri, *Mevâhibü's-Sülûk*'un yazılma ve isimlendirilme meselesini ihtiva etmektedir. Bu bölümde yer alan konular şunlardır:

Nûr-ı mücessem-i âfâk-ı ‘adâlet gevher-i yektâ-yı gencîne-i saltanat halife-i bî-nazîr-i cihân pâdişâh-ı akdes ü a'zam-ı zî-şân velî-ni‘met-i bî-minnet-i ‘ulü’l-ihsân El-Gâzî Hazret-i Sultân

'Abdü'l-hamîd Han-ı Sâni-i kerâmet-'unvân efendimiz hazretlerinin mehâmid-i kesîrû'l-fevâ'id-i hazret-i şehinşâhîlerinin bir şemme-i beyânı.

Bi'l-cümle selâtîn-i muazzama-i 'Osmâniyyenin ve efrâd-ı hânedân-ı kudsîlerinin her ferdinin envâr-ı kemâlât-ı mevhibe-pîrâ ile müzeyyen oldukları ve çâr-yâr-ı güzîn efendilerimiz hazerâtının meslek-i 'âlîlerine itbâ' vü iktidâlarıdır.

Çâr-yâr-ı güzîn rıdvânü'llahi te'alâ 'aleyhim ecma'in efendilerimiz hazerâtının teberrüken ba'zı eş'âr-ı bî-nazîr-i hakâyık-pîrâları.

Hânedân-ı celîl-i selâtîn-i 'Osmâniyyenin tahsîl-i 'ulûm ve kemâl-i sarf-ı nakdîne-i himmetle pek hadîsü's-sin iken merâtüb-ı 'irfân u kemâlâtın tabaka-i 'ulyâsına 'âric u vâsıl oldukları.

Selâtîn-i mu'azzama-i 'Osmâniyye hazerâtının 'Arabî vü Fârisî lisânlarında inşâd buyurdukları eş'âr-ı bî-nazîr-i şâhânelerinden numûne olarak bir mikdârının derc ü tastîr olunduğu.

Ebu'l-Feth Sultân Mehmed Han hazretlerinin 'Arabî vü Fârisî ba'zı eş'âr-ı mülûkâneleri.

Sultân Bâyezîd Han-ı Velî hazretlerinin 'Arabî vü Fârisî ba'zı âsâr-ı şâhâneleri.

Yavuz Sultân Selîm Han hazretlerinin 'Arabî vü Fârisî eş'âr-ı celâdetkârâneleri.

Kânûnî Sultân Süleymân Han hazretlerinin Fârisî âsâr-ı pâdişâhâneleri.

Sultân Selîm Han-ı Sâni hazretlerinin te'lîf-i celîli ve 'Arabî ba'zı eş'âr-ı hüsrevâneleri.

Şeh-zâde Cem ibn-i Ebu'l-Feth Sultân Mehmed Han-ı Gâzî hazretlerinin 'Arabî vü Fârisî ba'zı eş'âr-ı celîleleri.

Şeh-zâde Bâyezîd ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han hazretlerinin Fârisî ba'zı ebyât-ı belîgaları.

Mülûk-ı mufahhame-i 'Osmâniyyenin pek hadîsü's-sin iken mevhibe-pîrâ-yı hârîka-i 'irfân ü iktidâr olduklarına dâ'ir enzâr-ı hayret-i kâ'inâtı müstağrik-ı nûr-ı iftihâr eden nevâdir-i vukû'ât-ı târihiyyenin ve ba'zı te'lîfât-ı nâdirelerinin beyânı.

Selâtîn-i bihterîn-i 'Osmâniyyenin selîka-i kitâbetde dahî nevâdir-i rûzgâr oldukları ve buna dâ'ir ba'zı âsâr-ı şâhâneleri.

Belâgat-ı müteselsile-i mülûkânelerine numûne olmak üzere Türkçe ba'zı âsâr-ı füyûzât-disâr-ı şehryârâneleri.

İsm-i kitâbın Mevâhibü's-Sülûk tesmiye olunması ve sâ'ir ba'zı tafsîlât.

İşbu eserde eş'âr-ı nâdireleri münderic bulunan şeh-zâdegân-ı 'izâm-ı firdevs-âşiyân hazerâtının ism-i 'âlî vü mahlas-ı bî-nazîrlerinin beyânı.

Giriş bölümü, Emîrî Efendi'nin hanedan şairleri hakkındaki düşüncelerini içermesi bakımından önemlidir. Emîrî Efendi bu bölümde Osmanlı hanedanının fetih ve zaferleriyle meşhur olduğu kadar belâgatta da meşhur olduğunu ifade eder.

"Kahramânlık ve kışver-güşâlıkda şân almış olan pâdişâhân-ı 'izâmımızın cihân-ı 'ulûm u belâgatın dahî kahramânı olduklarını temyîz ü idrâk eylemek millet-i 'Osmâniyyenin her ferdi için ne büyük şeref olduğunun derecâtını tasvîre ihtiyâç var mıdır? (Mevâhibü's-Sülûk, 7)"

Ali Emîrî Efendi'ye göre edebî sayılmaması gereken bazı eserler devir mecmualarında mevcutken hatta Âşık Ömer'in aruz vezniyle yazılmayan şiirleri bile hemen bütün çocukların ezberindeyken Osmanlı hanedanının şiirlerinin büyük edebiyat kitaplarında yer almaması oldukça üzücü bir durumdur.

"Efrâd-ı millet-i 'Osmâniyyenin edebiyâta pek çok inhimâkları olup hattâ ba'zı şu'arâmızın 'âdetâ edebiyâtdan bile ma'dûd olamayan eserleri her bir zurefâmızın mecmû'asında mastûr ve hattâ 'Âşık 'Ömer'in bile kelâm-ı nâ-mevzûnları hemân her bir sibyanımızın hâfızasında menkûş iken seyfi 'adâletleriyle en büyük kahramânlara bir misâl-i 'âlû'l-'âl ve kalem-i

bedâyi'-rakamlarıyla en meşhûr şâ'irlere bâ'is-i beht-i makâl olan pâdişâhân-ı 'izâmımızın pek büyük edebiyât kitâblarımızda bile âsâr-ı bî-nazîrlerinin görülememesi şâyân-ı te'essüf ahvâlden degil midir? (Mevâhibü's-Sülûk, 31-32)"

Ali Emîrî Efendi; şehzâdelerin henüz çocuk yaşta edebiyata yönlendirilerek şiir yazmaya teşvik edildiğini, hanedan şairlerinin Türkçe şiir yazmanın yanı sıra Arapça ve Farsça dillerinde de şiir yazmaya muktedir olduklarını ve Arapça-Türkçe, Farsça-Türkçe mülemma gazel söyleyebildiklerini örneklendirerek dile getirir.

"Hânedân-ı celîl-i müşârün-ileyhim hazerâtının Türki âsâr-ı celîleleri şöyle dursun 'Arabî vü Fârisî lisânlarında inşâd buyurdıkları âsâr-ı belîgalarının cümlesi cem' ü tastîr edilmek lâzım gelse pek büyük cildler teşkil ider. İşte deryâdan katre i'tibârıyla yazılmış olan şu âsâr-ı bî-nazîr-i feyyâzâneye bakıp da füyûzât-ı hânedân-ı 'Osmâniyyenin ne derecelerde olduğu anlaşılmalıdır (Mevâhibü's-Sülûk, 21)."

Ona göre Allah, Osmanlı hanedanına, başka hiçbir millette bulunmayan bir şiir yazma yeteneği vermiştir. Hanedan mensupları bu yetenekle daha çocukken benzersiz şiirler kaleme almış, genç yaşlarda mürettep divan oluşturacak kadar çok sayıda şiire sahip olmuşlardır.

"Cenâb-ı Rabbü'l-'âlemîn bu hânedân-ı celîle bir meziyyet-i 'âliye vermişdir ki dünyâda bu gûne meziyyete nâ'il olan daha bir hânedân-ı mülûkâne tasavvur olunamaz. Nasıl tasavvur olunabilsin ki henüz sekiz ve dokuz yaşlarında vefât edenlerinin bî-nazîr şâ'ir-i belîğ bulunmaları ve sinn-i 'âliyeleri on yedi ve yigirmi râddelerine varanların 'âdetâ sâhib-i divân-ı kemâlât-'unvân olmaları bu hânedân-ı a'zam u ekbere mahsûs olup hakîkaten gıta-bahşâ-yı mülûk-i evvelîn ü âhirîn olan bir feyz-i mümtâz-ı sermedîdir (Mevâhibü's-Sülûk, 21-22)."

Emîrî Efendi, daha önce kaleme almış olduğu *Cevâhirü'l-Mülûk* adlı eserinin okuyanlar tarafından takdir edildiğini ve bu okurların o zamana kadar padişahların şiirlerinden haberdar olmadıklarına üzüldüklerini dile getirir.

"Hattâ ba'zı âsâr-ı celîle-i şâhânelerini cem' ü telfik ederek "Cevâhirü'l-Mülûk" nâmıyla geçen sene meydâna getirilen kitâb-ı çâkerânemi mütâla'a eyleyen me'âlî-pesendân-ı efrâd-ı millet-i 'Osmâniyye her bir eser-i hakâyık-güster-i pâdişâhânelerini tekrâr eyledikçe pek 'âlî hissiyyât-ı mefharetkârâne hâsıl ederek şehryârân-ı 'izâmımızın 'âdetâ kerâmet-i 'ulviyyeti câmi' bulunan bu yoldaki nevâdir-i âsâr-ı celîle ve belâgat-ı müteselsile-i mülûkânelerine şimdiye kadar kesb-i vukûf ile behre-ver-i mübâhât olamadıklarına izhâr-ı te'essüf-i 'azîm eylemekte oldukları görülyor (Mevâhibü's-Sülûk, 55)."

Cevâhirü'l-Mülûk'un okurlar tarafından sevilmesi, ilgi ve takdir görmesi Ali Emîrî Efendi'yi *Mevâhibü's-Sülûk*'u yazmaya yöneltmiştir. Emîrî Efendi, şehzâdelerin şiirlerini ulaşabildiği kadarıyla bir araya getirmiş ve bu şiirlere nazireler yazarak eseri *Mevâhibü's-Sülûk fî zeyl-i Cevâhirü'l-Mülûk* şeklinde adlandırmıştır².

"Eser-i ma'rûz hakkında şu sûretle 'umûmun gösterdiği teveccüh ve bi'l-hâssa 'atebe-i kudsiyyet-meretebe-i hazret-i hilâfet-penâhiye lede'l-takdîm iktidâr-ı çâkerânemin fevkinde lutfen ve 'inâyeten icrâ buyurulan mükâfât u taltîf üzerine bu 'abd-i memlûk-i kem-bidâ'aya yeni başdan şevk u gayret gelerek hadîka-i hânedân-ı selâtîn-i mufahhame-i 'Osmâniyyenin gonce-i yegâne-i necâbeti olan şeh-zâdegân-ı 'izâm-ı firdevs-âşiyân hazerâtının el-hak her biri bir âteş-pâre-i belâgat olup ele geçebilen nevâdir-i âsâr-ı 'âlîlerinin cem' ü tertîb ü tahmîsiyle işbu eseri tanzîm ve "Mevâhibü's-Sülûk fî zeyl-i Cevâhirü'l-Mülûk" nâmıyla tesmiye vü tevsîm eyledim (Mevâhibü's-Sülûk, 55)."

Ali Emîrî Efendi, *Mevâhibü's-Sülûk*'a daha çok şiir dahil etmek istemişse de eserini kaleme alırken İstanbul'dan uzak olması nedeniyle bu isteğini gerçekleştirilememiş, kitaplarda ve mecmualarda bulunan şiirlerle yetinmiştir.

² Emîrî Efendi, eserini bu şekilde adlandırdığını ifade etmişse de gerek matbu nüshanın sırt kısmında gerek *Mevâhibü's-Sülûk*'un muhtevasında gerekse eserden bahsedilen kaynaklarda yalnız "*Mevâhibü's-Sülûk*" ifadesinin kullanılması, çalışmayı bu şekilde isimlendirmemize sebep olmuştur.

“Şeh-zâdegân-ı ‘izâm-ı mağfûr hazerâtının eş’âr-ı celileleri bundan ‘ibâret olmayıp ekserîsinin müretteb dîvân-ı belâgat-’unvânları ve daha pek çok âsâr-ı nâdireleri olduğu ba’zı tabakâtda manzûr-ı fakîr olmuş ise de Der-sa’âdetden dûr bulunmaklığım hasebiyle eş’âr-ı nefiselerinin münderic olması me’ûl olup celb edilen kitâblarda ve ba’zı ‘atîk ve mu’teber mecmû’alarda bu mikdârı bulunabilmişdir (Mevâhibü’s-Sülûk, 56).”

Emîrî Efendi, *Mevâbü’s-Sülûk*’un giriş bölümünde, şiiirlerini tanzir ettiği şehzâdelerin isimlerini ve mahlaslarını şu şekilde belirtir:

Esâmî-i bî-nazîrleri	Mahlas-ı dil-pesendîleri
Şeh-zâde Süleymân Çelebi ibn-i Yıldırım Sultân Bâyezîd Han	Süleymân
Şeh-zâde Cem ibn-i Fâtih Sultân Mehmed Han-ı Sâni	Cem
Şeh-zâde Korkûd ibn-i Sultân Bâyezîd Han-ı Velî	Harîmî
Şeh-zâde Mustafâ ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han	Muhlisî
Şeh-zâde Mehmed ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han	Mehmed
Şeh-zâde Cihângîr ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han	Şemsî
Şeh-zâde Bâyezîd ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han	Şâhî
Şeh-zâde Mustafâ ibn-i Sultân Murâd Han-ı Sâlis	Mustafâ
Şeh-zâde Mehmed ibn-i Sultân Ahmed Han-ı Sâlis	Mehmed

Tablo 1: Şehzâdelerin İsimleri ve Mahlasları

4.2. Birinci kısım

Ali Emîrî Efendi, eserinin şehzâdelerin şiiirlerine ayırdığı birinci kısmında 9 şehzâdenin kaleme aldığı gazel, müfred, kıt’a, nazm, tercî-bend gibi nazım şekillerine ve hasb-i hâl, münacat, na’t gibi nazım türlerine yer verir. Bu bölümün muhtevası şu şekildedir:

Şeh-zâde Cem ibn-i Ebu’l-Feth Sultân Mehmed Han-ı Gâzî hazretlerinin münâcât u nu’ût u kasâ’id ü gazeliyyât u ebyât-ı ‘âliyyeleri.

Şeh-zâde-i kebîr Süleymân Çelebi ibn-i Yıldırım Bâyezîd Han hazretlerinin gazel ü ebyât-ı ‘âliyyeleri.

Şeh-zâde Korkûd ibn-i Sultân Bâyezîd Han-ı Velî hazretlerinin ebyât-ı celileleri.

Şeh-zâde Mustafâ ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han hazretlerinin gazel ve sâ’ir eser-i sâmilere.

Şeh-zâde Mehmed ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han hazretlerinin eş’âr-ı belîgaları.

Şeh-zâde Cihângîr ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han hazretlerinin âsâr-ı fâ’ikaları.

Şeh-zâde Bâyezîd ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han hazretlerinin âsâr-ı ber-güzîdeleri.

Şeh-zâde Mustafâ hazretlerinin zâde-i tab’-ı ma’sûmâneleri olan beyt-i ‘âlîleri.

Şeh-zâde Mehmed ibn-i Sultân Ahmed Han-ı Sâlis hazretlerinin manzûme-i nâdireleri.

Eserin birinci kısmında adı geçen şehzâdeler ve şehzâdelerden verilen örnek nazım şekilleri ve türlerini şöyle tablolaştırabiliriz.

Şehzâdelerin İsimleri	Gazel	Kıt'a	Müfred	Nazım	Hasb-i Hâl	Münacat	Na't	Tercî-bend
Şeh-zâde Cem ibn-i Fâtih Sultân Mehmed Han-ı Sâni	10	2	8		1	1	1	1
Şeh-zâde Süleymân Çelebi ibn-i Yıldırım Sultân Bâyezîd Han	1							
Şeh-zâde Korkûd ibn-i Sultân Bâyezîd Han-ı Velî			2					
Şeh-zâde Mustafâ ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân	1	1	1					
Şeh-zâde Mehmed ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han	1		1					
Şeh-zâde Cihângîr ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han	1	1						
Şeh-zâde Bâyezîd ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han	1	1	2					
Şeh-zâde Mustafâ ibn-i Sultân Murâd Han-ı Sâlis			1					
Şeh-zâde Mehmed ibn-i Sultân Ahmed Han-ı Gâzî-i Sâlis				1				

Tablo 2: Eserde Yer Alan Nazım Şekilleri ve Türlerinin Şehzâdelere Göre Dağılımı

Tabloda da görüldüğü gibi Emîrî Efendi bu bölümde 15 gazel, 15 müfred, 5 kıt'a, 1 hasb-i hâl, 1 münacat, 1 nazım ve 1 tercî-bende yer vermiştir. Birinci kısımda verilen örneklerin 24 tanesi Şehzâde Cem'e aittir.

4.3. İkinci kısım

Mevâhibü's-Sülûk'un İkinci kısmı, Ali Emîrî Efendi'nin şehzâdelerin şiirlerine yazdığı nazireleri ihtiva etmektedir. Birinci kısımda olduğu gibi bu bölümde de Şehzâde Cem'in şiirleri daha çok ön plandadır. İkinci kısmın içeriği şöyledir:

Şeh-zâde Cem Hazretlerinin münâcât-ı celîlelerinin pâdişâh-ı cihân-ı kerâmet ü kerem müşfik-i bî-nazîr-i kâffe-i ümem şehryâr-ı hümayûn-'alem velî-ni'met-i bî-minnetimiz sevgili pâdişahımız El-Gâzî Sultân 'Abdü'l-hamîd Han-ı Sâni efendimiz hazretlerinin mehâmîd-i celîle-i şâhâne ve ed'îye-i mefrûza-i mülûkânelerini tazmînen tahmîsi.

Şeh-zâde-i mağfûr müşârûn-ileyh hazretlerinin kasîde-i na'tiyye-i bî-nazîrlerinin tahmîsi.

Şeh-zâde Korkûd hazretlerinin bir beyt-i belîğ-i güzînlerinin zıll-ı celîl-i cenâb-ı kibriyâ şehinşâh-ı bî-nazîr-i dünyâ 'adl u kemâl u hasâfette yektâ 'izzü'd-dünyâ ve 'd-dîn müfahhar-ı zümre-i ehl-i yakîn velî-ni'met-i bî-minnetimiz pâdişâh-ı a'zamımız El-Gâzî Sultân 'Abdü'l-hamîd Han-ı Sâni efendimiz hazretlerinin medâyih-i pâdişâhâne ve de'avât-ı me'sûre-i hüsvânelerini tazmînen tesdîsi.

Şeh-zâde Bâyezîd hazretlerinin bir mısra'-ı nefîselerinin halîfe-i yektâ-yı evreng-i hilâfet-kübrâ server-i ekber-i ehl-i takvâ velî-ni'met-i bî-minnet-i 'âlî-'inâyetimiz El-Gâzî Sultân 'Abdü'l-hamîd Han-ı Sâni efendimiz hazretlerinin efrâd-ı kudsiyye-i cihân-pesendâne ve sitâyîş-i güzîde-i şehryârîlerini tazmînen tahmîsi.

Şeh-zâde-i kebîr Süleymân Çelebi hazretlerinin gazel-i selîslerinin tahmîsi.

Şeh-zâde Cem hazretlerinin gazeliyyât ü ebyât-ı fasîhânelerinin tahmîs ü tesdîsleri.

Şeh-zâde Korkûd hazretlerinin beyt-i bî-misâllerinin tesdîsi.

Şeh-zâde Mustafâ hazretlerinin âsâr-ı belîgalarının tahmîsi ve tesdîsleri.

Şeh-zâde Mehmed hazretlerinin eş'âr-ı selîselerinin tahmîs ü tesdîsi.

Şeh-zâde Cihângîr hazretlerinin âsâr-ı nefîselerinin tahmîs ü tesdîsi.

Şeh-zâde Bâyezîd hazretlerinin gazel ü ebyât-ı bî-nazîrlerinin tahmîs ü tesdîsleri.

Şeh-zâde Mustafâ hazretlerinin bir matla'-ı bihterînlerinin tesdîsi.

Şeh-zâde Mehmed hazretlerinin bir eser-i 'âlîlerinin hâtime-i kitâb olmak üzere a'delü'l-mülûk ve's-selâtîn pâdişâh-ı hasenât-perver-i 'ulviyyet-ferîk velî-ni'met-i bî-minnetimiz şehryâr-ı me'âlî-menkabet efendimiz hazretlerinin de'âvât-ı mefrûza-i hazret-i hilâfet-penâhîlerini tazmînen tahmîsi.

Eserin ikinci kısmında Ali Emîrî Efendi'nin, hangi şehzâdenin kaç şiirine nazire yazdığını ve bu şiirlerin hangi nazım şekillerinden oluştuğunu şöyle gösterebiliriz:

Şiirleri Tanzir Edilen Şehzâdeler	Tahmîs	Tesdîs	Tazmîn ve Terkîb
Şeh-zâde Cem ibn-i Fâtih Sultân Mehmed Han-ı Sâni	14	1	1
Şeh-zâde Süleymân Çelebi ibn-i Yıldırım Sultân Bâyezîd Han	1		
Şeh-zâde Korkûd ibn-i Sultân Bâyezîd Han-ı Velî		2	
Şeh-zâde Mustafâ ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân	1	3	
Şeh-zâde Mehmed ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han	1	1	
Şeh-zâde Cihângîr ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han	1	2	
Şeh-zâde Bâyezîd ibn-i Kânûnî Sultân Süleymân Han	2	3	
Şeh-zâde Mustafâ ibn-i Sultân Murâd Han-ı Sâlis		1	
Şeh-zâde Mehmed ibn-i Sultân Ahmed Han-ı Gâzî-i Sâlis	1		

Tablo 3: Şiirleri Tanzir Edilen Şehzâdeler ve Nazire Şiirlerin Sayısı

Görüldüğü gibi Emîrî Efendi, en çok Şehzâde Cem'in şiirlerine nazire yazmıştır. Şiirler tanzir edilirken 24 manzumede zemin şiirin tamamı kullanılmış, 13 manzumede ise zemin şiirde yer alan bir beyit veya mısra ile yetinilmiştir. Emîrî Efendi, nazirelerinin 21'ini tahmîs, 13'ünü tesdîs, 1'ini ise tercî-bende tazmîn ve terkîb olarak kaleme almıştır. *Mevâhibü's-Sülûk*'un bu bölümünde tanzir edilen manzume, beyit ve mısralar eserin birinci kısmında yer almaktadır. Bu kısımda bulunan nazire şiirlerden birkaçını örnek verebiliriz:

Şehzâde Cem Gazeline Nazire

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fa'ilün

Yâ Rabbi 'izzet ü şeref-i enbiyâ hakı
Tekbîr-i Cibrîl-i şedîdü'l-kuvâ hakı
Nûr-ı cebîn-i şâfi'-i rûz-ı cezâ hakı
“Yâ Rab seherde sıdk ile olan du'â hakı
Ol demde aradan geçilen mâ-cerâ hakı”

Sultân Hamîd-i a'zama ey Hazret-i Huda
Tevfik ü 'avn ü nusretini eyle reh-nümâ
Olmuş gubâr-ı pâ-yı hümâyûnu tûtiyâ
“Çeşm-i zamâne bulmak için nûr ile ziyâ
Rû-yı cihâni hurrem eden rûşenâ hakı”

Ol şâh-ı a'zamin kerem ü şafkatin düşün
Görmüş degil nazîrini himmetde ay u gün
Yâ Rab merâm u maksadını hâsıl et bütün
“Gam Merve'sinde sa'y ediben hacc-ı vasl için
Hüccâc-ı 'ışka verilen ol dem safâ hakı”

Şâd it o şâhı feyz-i sehergâh hakıyçin
Beyt-i mu'azzam u felek ü mâh hakıyçin
Peygamber-i celîl-i dil-i âgâh hakıyçin
“Subh-ı safâ deminde olan âh hakıyçin
Sâdıklar etdiği 'âmel-i bî-riyâ hakı”

Makhûr ola 'adûsu diyârından ayrılıp
Bû-yı nesîm-i bâğ u bahârından ayrılıp
Gelsin figâna hem-dem ü yârından ayrılıp
“Sahrâ-yı firkat içre nigârından ayrılıp
'Uşşâk gamla çekdiği cevr ü cefâ hakı”

Yâ Rab 'inâyet et o şeh-i kâ'inât için
Ol gevher-i yegâne-i sıdk u sebât için
Her ecri ver o şeh-i pâk-zât için
“Ehl-i safâyâ senden erişen necât için
Mücrimlere tapunda erilen 'atâ hakı”

Dergâh-ı Hakka yüz tutup âsâr-ı 'ışk ile
Etmekdeyim du'âsını güftâr-ı 'ışk ile
Makbûl ola delâlet ebrâr-ı 'ışk ile
*"Gam pûtesinde hân-ı dilim nâr-ı 'ışk ile
Zer kılan anı cevher ile kimiyâ hakı"*

Versin senâsı fikrime revnak safâ ile
Tab'im münevver olsun o şâha du'â ile
Tâ kim bu çâkerin kerem-i kibriyâ ile
*"Pas olmamak için yüzü jeng-i cefâ ile
Mir'ât-ı câna ol dem erişen cilâ hakı"*

Ol bedr-i a'zâmın eser-i himmetin görüp
Fahr eyleriz tevâli'-i 'ulviyyetin görüp
Dâ'im cihân müferrih ola sıhhatin görüp
*"Sırr-ı hafâyı bilmek için hikmetin görüp
Çeşm-i dili münevver eden tûtiyâ hakı"*

Bahs eylesem n'ola felek-i lâciverd ile
Kadri degil mu'âdil o sultân-ı ferd ile
A'dâsı mahv ola elem ü rû-yı zerd ile
*"Vakt-i seherde bülbül-i şûrîde-derd ile
Cân u gönülden etdiği âh u nevâ hakı"*

'Adli münevver eyleye dünyâ çerâğını
Tâ kim çemende zâhir eder lâle dâğını
Allah güşâde eyleye ikbâli bâğını
*"Her dem mu'attar etmege bu cân dimâğını
Zülf-i habîbden erişen hoş hevâ hakı"*

Ol pâdişeh ki lutfi 'ayândır guzât için
Bi'l-cümle zümre-i ümem-i şeş-cihât için
Yâ Rab muvaffak et anı hep müşkilât için
*"Her dem gam ile çekdiği 'âşık hayât için
Derd-i belâ-yı 'ışka olan mübtelâ hakı"*

Şeh-zâde Cem ki gün gibidir tab'ı âşikâr
Mahdûm-ı Han-ı Mehmed Ebu'l-Feth nâmdâr
Ahlâfa eylemiş bu münâcâtı yâdigâr
“Âb-ı hayât gibi leb-i cân-fezâ-yı yâr
Cân mürdesine kıldığı bezl-i devâ hakı”

Sultân Hamîd Han ola tahtında pâydâr
Etdikçe hâk-i merkad-i rahmetde Cem karâr
Yâ Rab eder Emîrî kulun da figân u zâr
“Ahmed hakı için bu Cem'i etme şermsâr
Hod-râylıkdadır bu kulun sen Hudâ hakı” (Mevâhibü's-Sülûk, 84-87)

Şehzâde Korkut Matlama Nazire

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Ey şehinşâh-ı cihân ey zübde-i feyz-i kader
Ey vekîl-i bî-nazîr-i hazret-i hayru'l-beşer
Sen velî-ni'met-i 'âlemsin ey 'âlî-güher
Cân fedâ olsun sana ey şehryâr-ı bahr u ber
“Tûtiyâ-yı hâk-pâyından eden kat'-ı nazar
İki gözümse gerekmez çıksın ey nûr-ı basar”

Himmetin dünyâ vü mâ-fihâyı ma'mûr eyledi
Lutf u ihsânın 'umûmen halkı mesrûr eyledi
Feyz ü 'adlin 'âlemi müstağrık-ı nûr eyledi
Sâye-i şevket-penâhında cihân sûr eyledi
“Tûtiyâ-yı hâk-pâyından eden kat'-ı nazar
İki gözümse gerekmez çıksın ey nûr-ı basar”

Hazret-i Şeh-zâde Korkûd ibn-i Sultân Bâyezîd
Kim odur Fâtih Muhammed Han-ı zî-şâna hafîd
Hakk-ı mes'ûdunda ey sultân-ı mümtâz u ferîd
Söylemiş bu beyt-i garrâyı o üstâd-ı vahîd
“Tûtiyâ-yı hâk-pâyından eden kat'-ı nazar
İki gözümse gerekmez çıksın ey nûr-ı basar”

Cevher-i terkîb-i a'zamdır vücûd-ı şevketin
Feyz ü 'irfân-ı mücessemdir vücûd-ı şevketin

Şems-i pertev-pâş-ı 'âlemdir vücûd-ı şevketin
'Âleme bi'llâhi elzemdir vücûd-ı şevketin
"Tûtiyâ-yı hâk-pâyından eden kat'-ı nazar
İki gözümse gerekmez çıksın ey nûr-ı basar"

Hâ'iz-i elkâb-ı 'âlû'l-'âl-i zıllu'llâhsın
Câme-i nûr-ı hilâfetle müzeyyen şâhsın
Hem vekîl-i Hazret-i Peygamber-i âgâhsın
Her cihetle 'âlemin mümtâzı şâhenşâhsın
"Tûtiyâ-yı hâk-pâyından eden kat'-ı nazar
İki gözümse gerekmez çıksın ey nûr-ı basar"

Fikr ü derrâkin kitâb-ı hikmetin üstâdır
'Âlemi tezyîn eden 'irfânın isti'dâdır
Re'fetin bây u gedâ memnûnudur dil-şâdâdır
Hakk-ı pâkinde bu matla' herkesin evrâdır
"Tûtiyâ-yı hâk-pâyından eden kat'-ı nazar
İki gözümse gerekmez çıksın ey nûr-ı basar"

'Âlemin ey pâdişâh-ı a'zam-ı feyz-âveri
Ey serîr-i şevketin sultân-ı hûrşîd-efseri
Ey cihân-ı himmetin Cemşîd-i kudsî-peykeri
Ey cemî'-i kâ'inâtın iftihâr-ı ekberi
"Tûtiyâ-yı hâk-pâyından eden kat'-ı nazar
İki gözümse gerekmez çıksın ey nûr-ı basar"

Sensin ol şâhenşeh-i yektâ ki 'adl-i ekberin
Eyledi dünyâyı minnetdâr zât-ı enverin
Sıdk-ı niyyetle du'â eyler Emîrî çâkerin
Dâ'imâ 'avn-ı Hudâ olsun mu'in ü rehberin
"Tûtiyâ-yı hâk-pâyından eden kat'-ı nazar
İki gözümse gerekmez çıksın ey nûr-ı basar" (Mevâhibü's-Sülûk, 97-99)

Şehzâde Mustafa Gazeline Nazire

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Hod-nümâ-yı nahvet olma merdüm-i hod-râ gibi
Herkesi göster tevâzû' 'ârif-i bînâ gibi

Maksadın 'izzetse mâh-ı âsmân-pîrâ gibi
"Rif'at istersen eger mihr-i cihân-ârâ gibi
Sür yüzün hâke tenezzül eyle her dem mâ gibi"

Şâh-zâde Mustafâdır 'ârif-i hikmet-nisâr
İbn-i Kânûnî Süleymân Han-ı 'ulviyyet-şi'âr
Bak ne der nazmında ol şeh-zâde-i 'âlî-tebâr
"Hoş kabâ'ildir degil bâkî bu nakş-ı rûzgâr
Fi'l-mesel dünyâ misâl-i 'âlem-i rü'yâ gibi"

Gönlüm olmuş bir cüvânın 'âşık-ı ser-geştesi
Dönmedi maksûdı üzre tâlî'-i ber-geştesi
'Âlemin şimdi benim üftâde-i ham-geştesi
"Sûzen-i müjgânlarından geçmedi dil riştesi
Yolda kaldım ey Mesîhâ Hazret-i 'Îsâ gibi"

Dil mü'eyyed oldu 'avn-ı Hazret-i Mevlâ ile
Râh-ı 'azminde müdârâ etmedi dünyâ ile
Câygâh-ı 'uzleti zabt etdi bin gavgâ ile
"Pehlevân-ı 'âlem olmuş kalb-i istiğnâ ile
Tüb-ı çarhı dehr elinde oynadır elma gibi"

Ey Emîrî şî'rine reşk eylesin Rûm u 'Arab
Oldu her lafz-ı metîni hikmet-âmûz-ı edeb
Cûşîş-i 'irfânına feyz-i ilâhîdir sebep
"Katreden kemdir vücûdun Mustafâ ammâ 'aceb
Nazm edip dürler döker tab'ın senin deryâ gibi" (Mevâhibü's-Sülûk, 135-136)

Şehzâde Bâyezîd Matlâma Nazire

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
Seyr eden hüsn-i Hudâ-dâdını meftûn oluyor
Düşüyor 'ışk ile sahrâlara mecnûn oluyor
Kalbi leb-rîz-i keder hâtırını mahzûn oluyor
Bana ammâ sitemin cümleden efzûn oluyor
"Derd-i hecrinle şehâ hâl diger-gûn oluyor
Dil perîşân u gözüm kâsesi pür-hûn oluyor"

İbn-i Kânûnî Süleymân Bâyezîd şeh-zâde
Nükte-pîrâdır o 'âlî-güher-i âzâde
Ola cennetde ana lutf-1 Hudâ âmâde
Yazdı bu beyti o şeh-zâde selîs ü sâde
*"Derd-i hecrinle şehâ hâl dige-gûn oluyor
Dil perîşân u gözüm kâsesi pür-hûn oluyor"*

İntizârın elemi cismimi bî-tâb etdi
Geceler subha kadar derd ile bî-h'âb etdi
Dili hasret-zede-i ülfet-i ahbâb etdi
Bahr-1 mihnetde beni vâsıl-1 girdâb etdi
*"Derd-i hecrinle şehâ hâl dige-gûn oluyor
Dil perîşân u gözüm kâsesi pür-hûn oluyor"*

Eyleyen cismimi bî-tâb u tûvân hecrindir
Etdiren derd ile feryâd u figân hecrindir
Sevdiğim a'zam-1 âfât-1 cihân hecrindir
Beni bu hâl-i hatarnâka koyan hecrindir
*"Derd-i hecrinle şehâ hâl dige-gûn oluyor
Dil perîşân u gözüm kâsesi pür-hûn oluyor"*

Yakışır mı bu kulun her gece nâlân olsun
Sîne bî-tâb-1 tahammül yüreğim kan olsun
Şiddet-i âteş-i cevrin ile büryân olsun
'Afv kıl cürmümü cânım sana kurbân olsun
*"Derd-i hecrinle şehâ hâl dige-gûn oluyor
Dil perîşân u gözüm kâsesi pür-hûn oluyor"*

Artıyor her nefes aldıkça yürekde derdim
Nazar et deş-i felâketde nasıl bir merdim
Cism-i bî-tâbımı huşk eyledi âh-1 serdim
Benzedi berg-i hazân-dîdeye rû-yı zerdim
*"Derd-i hecrinle şehâ hâl dige-gûn oluyor
Dil perîşân u gözüm kâsesi pür-hûn oluyor"*

Ey Emîrî ten-i bî-tâbda sıhhat bulamam
Vâkıf-1 nabz-1 emel ehl-i hazâkat bulamam

Kimseden kendime imdâd u 'inâyet bulamam

Hastayım öyle ki dermân-ı ifâkat bulamam

“Derd-i hecrinle şehâ hâl diger-gûn oluyor

Dil perîşân u gözüm kâsesi pür-hûn oluyor” (Mevâhibü's-Sülûk, 148-149)

Sonuç

Ali Emîrî Efendi; kitaba, şiire ve araştırmaya adanmış olduğu ömrü boyunca birçok eser kaleme almıştır. Kaynaklarda Emîrî Efendi'nin bazı eserlerinin proje hâlinde kaldığı veya tamamlandığı hâlde kayıp olduğu belirtilmektedir. Bu eserlerden biri de İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde NEKTY04282 demirbaş numarasıyla kayıtlı olduğunu tespit ettiğimiz *Mevâhibü's-Sülûk*'tur.

Hemen her fırsatta Osmanlı hanedanına duyduğu muhabbeti ifade etmekten çekinmeyen Emîrî Efendi, hanedan mensuplarının şairlik yönü üzerinde ısrarla durmuş ve müstakil çalışmalarıyla da bunu dile getirmiştir. Emîrî Efendi'nin hanedan sevgisini gösteren eserlerinden biri olan *Mevâhibü's-Sülûk*, giriş ve iki kısımdan oluşmaktadır. Giriş bölümü; Ali Emîrî Efendi'nin Osmanlı hanedanına dair düşüncelerini, hanedanın edebiyata duyduğu ilgiyi ve şair padişahların örnek manzumelerini ihtiva etmektedir. Eserin birinci kısmı daha önce isimlerini belirttiğimiz dokuz şehzâdenin şiirlerini, ikinci kısmı ise bu şiirlere Emîrî Efendi tarafından yazılan nazireleri içermektedir. Emîrî Efendi *Mevâhibü's-Sülûk*'ta genelde Osmanlı hanedanını özelde ise şehzâdeleri şair kimlikleriyle ön plana çıkarmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda hanedanın şiir ve sanatla ilgisi, şehzâdelerin küçük yaşta şiire yönlendirilmesi ve edebî değerleri yüksek eserler kaleme almaları söz konusu edilmiştir.

Ali Emîrî Efendi, *Mevâhibü's-Sülûk* adlı eserle hem şehzâdelerin şiirlerini ve şairlik yönünü vurgulamış hem de hanedana duyduğu ilgi ve muhabbeti bir kez daha ispatlamış bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçay, Ülkü (2014). “Ali Emîrî Efendi'nin Hanedan Sevgisi ve II. Abdülhamîd'e Yazdığı Levâmî'ü'l-Hamîdiyye Adlı Eseri”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt1, Sayı 1, Ankara, s. 11-19.
- Ali Emîrî Efendi, *Mevâhibü's-Sülûk*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY04282.
- Arslan, Mustafa Uğurlu; Yazar, Sadık (e-kitap). *Ali Emîrî Dîvânı*, http://ekitap.yek.gov.tr/urun/ali-emiri-divani_738.aspx?CatId=279 (Erişim Tarihi: 09.09.2021)
- Çelik, Kemal (1998). *Ali Emîrî Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Eren, Aysun (2014). “Ali Emîrî'yi Okumak”, *Ali Emîrî Hatırasına Uluslararası Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Diyarbakır, s. 169-192.
- Gençboyacı, Melek (2012). “Diyarbakır'dan İstanbul'a Ali Emîrî Efendi”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, Sayı 7, s. 210-247.
- Kadioğlu, İdris (e-kitap). *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58689,ali-emiri-efendi--tezkire-i-suara-yi-amidpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 11.09.2021)
- Karateke, Hakan T. (1995). *İşkodra Şairleri ve Ali Emîrî'nin Diğer Eserleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Mermutlu, Bedri (2016). “Devlet Kayıtları Arasında Bulunan Ali Emîrî Efendi'ye İlişkin Belgeler”, *Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Sayı 46, s. 223-277.